

INTERVIEW

Klimaatverandering vraagt om nieuwe taal

DONDERDAG 18 JULI

Glenn Albrecht zoekt naar een nieuw vocabulaire om onze verrukking en onze zorg over de natuur tot uitdrukking te brengen. Hoe preciezer de woorden, hoe scherper je de klimaatdiscussie kunt voeren.

AUTEUR
MICHEL BUSSINK

FOTOGRAFIE DOUG GIMEST

5 tot 7 minuten leestijd

DELEN

‘Taal is cruciaal’, vindt Glenn Albrecht. In zijn onlangs vertaalde boek *Aarde-emoities: Een nieuwe taal voor een nieuwe wereld* probeert de Australische emeritus hoogleraar woorden te vinden voor de gevoelens die horen bij klimaatverandering en andere schade aan de natuur. Hij bedacht ook een vocabulaire voor de emoties die horen bij een betere toekomst. Door de emoties te benoemen, krijgen ze bestaansrecht en worden ze serieuzer genomen, is de gedachte erachter. Hij muntte termen als ‘solastalgia’, verwant aan het Nederlandse woord landschapspijn, om het gevoel over een teloorlopend landschap tot uitdrukking te brengen. Of – hoopvoller – het woord ‘symbioceen’, waarmee Albrecht een nieuw tijdperk bedoelt waarin de mens in een evenwichtige, wederkerige relatie leeft met de aarde.

Aarde-emoities betekende voor Albrecht zijn doorbraak op het wereldtoneel als schrijver en denker, maar zijn ideeën zijn ingebed in een lange wetenschappelijke carrière. Hij onderzocht tot hij in 2014 met emeritaat ging als hoogleraar duurzaamheidsstudies de relatie tussen ecosystemen en mentale gezondheid. Ze blijken hand in hand te gaan. Zo ontdekte hij dat open steenkoolwinning in het zuidoosten van Australië direct verband houdt met gevoelens van trauma bij de bewoners van het gebied.

Tijdens het interview in Leusden klinkt door het openstaande raam van de Internationale School voor Wijsbegeerte toepasselijk het geraas van de nabije snelweg en dertelen tegelijk de eekhoorns onder de bomen.

Kent u het door u gemunte woord ‘klimaatangst’ uit eigen ervaring?

‘Een van de meest overgebruikte woorden in Australië is tegenwoordig ‘ongeevenaard’. Voortdurend zijn er nieuwe klimaatextremen. Dat is het nieuwe normaal. Mijn vrouw en ik woonden tot voor kort op een boerderij in de natuur, zo’n vijftig kilometer landinwaarts. Het is gebruikelijk dat het er ‘s zomers zo’n 35 graden is, maar in de zomer van 2016-2017 gaf de thermometer 47 graden aan. Ook de daarop volgende drie jaren waren extreem heet en droog. Hele stukken land en bos brandden af en op onze boerderij gingen veel bomen dood. Op een dag gingen er helikopters in de lucht en zag ik op mijn telefoon dat een bosbrand met grote snelheid steeds dichterbij mijn huis kwam. Een beklemmend gevoel vloog me naar de keel. We werden gered doordat plotseling de wind draaide. Sindsdien had ik de hele zomer last van klimaatangst. Vandaar dat we onlangs zijn verhuisd naar een koelere regio, in de bergen ten noordwesten van Sydney.’

U schrijft in uw boek dat de huidige ontredering die mensen wereldwijd ervaren vergelijkbaar is met die van de Aboriginals na 1788, het begin van de kolonisatie van Australië. Is dat niet overdreven, zeker in Nederland, waar velen de effecten van klimaatverandering nog makkelijk kunnen negeren?

‘Misschien nu nog, maar ook in Nederland wordt de steeds warmer wordende atmosfeer een nachtmerrie, zeker in de delen onder zeespiegel. We spelen Russisch roulette. We leven in het antropoceen, het tijdperk waarin de mens de atmosfeer en het leven op aarde beslissend beïnvloedt. De economische krachten die daaraan ten grondslag liggen zijn nietsontziend, koloniseren al wat leeft en ontwrichten hele samenlevingen, vergelijkbaar met de impact van het kolonialisme op de inheemse bevolking van Australië. Een cultuur die duizenden jaren bestond en in evenwicht was met de omgeving, werd vernietigd. De Aboriginals ervaren nu met de klimaatverandering een tweede golf van ontwrichting.’

Hoe gaan woorden ons helpen bij het bestrijden van de klimaatcrisis?

‘Solastalgia introduceerde ik 21 jaar geleden en wordt nu gebruikt in de kunsten, sociale wetenschappen en door actiegroepen, dus blijkt dat het een behulpzaam concept. Het drukt iets uit waarvoor eerst nog geen woord was. Taal is cruciaal, het kan sociale bewegingen zoals Extinction Rebellion helpen in hun protesten tegen gebruik van fossiele brandstoffen. Veel mensen maken zich zorgen over klimaatverandering en de teloorgang van hun omgeving. Door die emoties te benoemen krijgen ze bestaansrecht, wordt het makkelijker om erover te praten en gaat de mensheid er hopelijk ook rekening mee houden. Een woord als ‘duurzaamheid’ werkte niet omdat het makkelijk te misbruiken is voor *greenwashing*. Het had geen inhoud.’

‘Als het zo doorgaat gaan we naar de zevende uitstervingsgolf, oftewel het uitsterven van ons, homo sapiens.’

Is het probleem niet dat ieder een eigen idee heeft over wat problematisch is? Zelf mis ik bijvoorbeeld het gezang van de veldleeuwerik, die door de intensivering van de landbouw grotendeels is verdwenen. Maar veel anderen kennen dat gemis helemaal niet. De rechtse meerderheid in de Nederlandse politiek bagatelliseert juist klimaatverandering en de achteruitgang van de biodiversiteit.

‘Jij lijdt aan solastalgia, en de mensen die de leeuwerik niet missen lijden waarschijnlijk aan wat de Amerikaanse auteur Richard Louv een ‘natuurtekortstoomnis’ noemt. Een toenemend gebrek aan rechtstreeks natuurcontact, met negatieve gevolgen voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid. Je zit in de voorhoede van wat iedereen uiteindelijk zal ervaren. Jij mist de leeuwerik. Het volgende is voldoende schoon kraanwater. We krijgen te maken met steeds meer stormen en hevige regen. Dat is geen ideologie of nepnieuus, dat is harde wetenschap, we zitten in de zesde uitstervingsgolf en die is grotendeels toe te schrijven aan menselijk handelen. Als het zo doorgaat gaan we naar de zevende uitstervingsgolf, oftewel het uitsterven van ons, homo sapiens. Als we wijs zouden zijn, zouden we niet hele landschappen opblazen, grondstoffen opgebruiken en schadelijke en giftige stoffen uitstoten, die we in borstvoeding, onze longen en andere organen terug vinden.’

We moeten toe naar een systeemverandering die meerdere generaties beslaat. Dat is precies wat biologie doet: kijken hoe het leven werkt op lange termijn. Ik ben nu 71 jaar en al een halve eeuw denker en activist. Het is pijnlijk om te zien hoe langzaam de verandering gaat of zelfs uitblijft, maar het is geen reden om het niet nóg harder te proberen. Overigens merk ik wel dat mijn pleidooi voor systeemverandering als steeds emotier, radicaal wordt gezien en dat er meer waardering komt voor ‘aarde-emoities’, voor de zorgen om en betrokkenheid bij de toestand van onze planeet.’

Hoe bent u op het concept ‘symbioceen’ gekomen, het nieuwe tijdperk waarin mens en natuur met elkaar in balans leven? En wat behelst het precies?

‘Het antropoceen is het eerste tijdperk waarin de mens beslissende invloed heeft op wereldwijde klimatologische en geologische processen. Het begrip is ongelofelijk belangrijk geweest om het bewustzijn op gang te brengen over dat het systeem niet houdbaar is, maar mensen beklagden zich het gebrek aan een narratief voor een betere toekomst. Daarom ben ik op zoek gegaan naar het tegenovergestelde van het antropoceen, naar iets krachtigs om de boel in een goede richting te wijzen. Ik zocht naar een idee dat niet gebaseerd was op uitputting, niet voor verlies en uitsterven zorgt, maar levensvestigend is. Dat is het symbioceen: het tijdperk na het antropoceen, waarin mens en natuur in balans leven en menselijke activiteiten geen restanten of uitstoot opleveren en waarin alles biologisch afbreekbaar is en weer wordt opgenomen in de levenscyclus.’

Een mooi voorbeeld is mijn grafkist. Een Nederlands bedrijf werkt eraan om die volledig van mycelium te maken (het ondergrondse schimmelwerk waarmee bomen, planten en paddenstoelen met elkaar in verbinding staan, red.). Symbiose is een essentiële voorwaarde om het leven te laten voortbestaan. We leven bijvoorbeeld dankzij enorme hoeveelheid micro-organismen in en op ons lichaam, wij zijn dus ook symbiotische wezens. Een gezond microbioom blijkt op zijn beurt samen te hangen met een rijk bodemleven. Dat wordt in de reguliere landbouw grotendeels vernietigd door het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. Vanuit symbiotisch perspectief is dat heel dom. De onderlinge afhankelijkheid in de natuur wordt steeds duidelijker, door inzichten uit de biologie die laten zien dat veel uiteenlopende organismen niet zonder elkaar kunnen. Het is een visie op de toekomst die aanspreekt, merk ik als ik presentaties geef, vooral onder jongeren.’

Juist onder jongeren is er veel bezorgdheid, door u omschreven als ‘wereldsmartenpijn’: een gevoel van ontredering vanwege het vooruitsicht van een apocalyptische toekomst.

‘We worden telkens geconfronteerd met nieuwe vormen van ecocide, de vernietiging van ecosystemen door de mens. Het gaat door de stijgende temperaturen bijvoorbeeld steeds slechter met het Great Barrier Reef, het grootste koraalrif ter wereld. Daar maak ik me kwaad over en met mij heel veel anderen; de meeste mensen willen dit helemaal niet, maar het wordt ons opgelegd door een wereld waarin een steeds kleiner groepje rijken en grote bedrijven de dienst uitmaakt.’

‘Als we ons afscheiden van de natuur, verbreken we het contact met ons evolutionaire verleden en veroorzaken we existentieel lijden.’

Als de meeste mensen dit niet willen, waarom laten we het dan gebeuren?

‘Mensen zijn niet dom, maar vaak onwetend. Het antropoceen is het tijdperk waarin de mens doet alsof het mogelijk is om gescheiden van de natuur te leven. Dat veel van jouw landgenoten het geluid van de leeuwerik niet meer kennen, is een symptoom van terugval in ons ecologisch bewustzijn, van eco-agnosie, oftewel onwetendheid over ecologie. Soms uitmondend in ecofobie of biofobie, angst voor het leven. Er is vooral in de westerse wereld een pandemie van mentale ziekten, van eenzaamheid, burn-outs, gebrek aan zingeving. Die psychologische ontevredenheid en instabiliteit valt niet los te zien van de illusie dat wij autonome wezens zouden zijn. Als we ons afscheiden van de natuur, verbreken we het contact met ons evolutionaire verleden en veroorzaken we existentieel lijden.’

Gaat een symbiotische toekomst ons er ook mentaal weer bovenop helpen?

‘In het tweede deel van mijn boek sta ik uitgebreid stil bij positieve aarde-emoties. Woorden die uitdrukking geven aan het gevoel als je wel de leeuwerik hoort, van biofilie, hartstochtelijke liefde voor het leven. Ik leun daarbij onder andere op het werk van de Australische auteur Elyne Mitchell, die het woord ‘aardgeest’ gebruikte. Een gevoel van onderbese onderdeelt te zijn van iets groters. Als je je ervoor openstelt, kun je die ‘aardgeest’ zelf ervaren. Door vogels te kijken, te bosbaden, de zee te zien en beleven. Het gevoel van verbondenheid roept een respectvolle houding op naar alles wat leeft. Je zou het spiritueel kunnen noemen. Het helpt ons om ons te richten op wat er echt toe doet in het leven. Laten we daarmee aan de slag gaan. Dat kan ik niet nu mijn eentje, het is een collectieve taak.’

VRIJ NEDERLAND VERNIEUWT

Er gaat veel veranderen bij Vrij Nederland. Zo gaan we de redactie uitbreiden, de website en het blad opnieuw vormgeven en ons meer richten op onze oorspronkelijke missie. Benieuwd? Lees hier meer!

MEER OVER **KLIMAAT**

DELEN

STEUN ONS

Steun de journalistiek van Vrij Nederland en help bij het bewaken van de grenzen van onze vrijheid.

[Doneer nu](#)